

**КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Свіридов Сергій Михайлович

УДК 330.11:658.114

**ТОРГОВЕЛЬНО-ПРОМИСЛОВЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В
РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ**

Спеціальність 08.01.01. — економічна теорія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук

КИЇВ 1997

AS

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі економічної теорії
Київського державного торговельно-економічного університету.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент, **Колчигін Олексій Петрович**, Київський державний торговельно-економічний університет, доцент

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор **Ніколенко Юрій Васильович**, Київський університет ім. Тараса Шевченка, завідуючий кафедрою економіки природничих факультетів

кандидат економічних наук, доцент, **Кирєєв Станіслав Іванович**, інститут економічного прогнозування Національної академії наук України, старший науковий співробітник

Провідна організація: Київська державна академія легкої промисловості України, кафедра основ економічної теорії, Міністерство освіти України, м. Київ.

Захист дисертації відбудеться "18" чотирьох 1997 р. о 15³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої Ради Д 26.055.01 в Київському державному торговельно-економічному університеті за адресою: 253156, м. Київ-156, вул. Кіото, 19.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Київського державного торговельно-економічного університету.

Автореферат розіслано "17" листопада 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої Ради,
канд. екон. наук, доцент

Н.І. МОРОЗОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

Актуальність теми. Ринкове реформування економіки України стикається з труднощами становлення нового типу взаємовідносин між товаровиробниками та споживачами. Тому актуальною є необхідність вивчення світового досвіду становлення та функціонування ринкової економіки. Цей досвід свідчить, що спільним для різних країн було визнання підприємництва головним фактором поживлення та піднесення економіки у ринкових умовах господарювання.

Підприємництво, забезпечуючи макроекономічну стабілізацію економіки, сприяє подоланню економічної кризи, обумовлює виникнення різних форм і суб'єктів власності, а також нових форм суспільного виробництва; під його впливом відбувається завершення індустріальної і перехід до постіндустріальної стадії виробництва; на його основі відбувається інтегрування України у західно-європейський та світовий економічний простір та його структури.

Існують різні погляди на визначення місця і ролі підприємництва в сучасних економічних системах. Діапазон цих поглядів вельми широкий - від самостійної, провідної ролі малого бізнесу в економіці до уявлень про другорядні, цілком залежні від великих фірм, функції малих економічних форм. Проблеми підприємництва досить широко вивчаються у різних регіонах світу.

Глибоке наукове вивчення підприємництва в країнах СНД, і в Україні в тому числі, лише починається. Цій проблемі присвячені роботи вітчизняних авторів: А.Барановського, І.Бланка, Г.Дзіся, І.Королькова, Г.Климка, А.Мазаракі, С.Мочерного, В.Нестеренка, Ю.Ніколенка, І.Сороки, Ю.Терлецького, М.Тимчука, А.Чухна та ін., а також авторів із країн СНД, які за подібних соціально-економічних умов вирішують однотипні теоретичні та практичні проблеми - А.Агеєва, В.Балкоєва, А.Бузгаліна, В.Гончарова, А.Динкіна, В.Камаєва, Б.Науменко, В.Радаєва та ін. Однак комплексні фундаментальні праці, що узагальнюють вітчизняний досвід розвитку підприємництва, відсутні.

З цього розмаїття проблем підприємництва в період створення засад ринкової економіки лише теза про необхідність і можливість розвитку різних його форм є загальноприйнятною і такою, що не викликає сумніву. Дискусійними залишаються питання про глибинні причини існування підприємництва, його суть, функції і роль в період створення ринку, необхідність, напрямки і форми державної підтримки і т.інше. При цьому існують полярні позиції: від тверджень про те, що місце малого підприємства - на узбіччі господарського життя, в центрі якого міститься велике виробництво, до розуміння його як рушійної сили становлення і зміцнення ринку, своєрідного локомотива реформування економіки.

Більшість досліджень мають прикладний характер і ведуться стосовно до конкретних умов економіки розвинутих країн. В них розглядаються роль і функції підприємства в цих країнах і надаються рекомендації щодо

використання їхнього досвіду в умовах СНД. Однак, враховуючи виключність переходу від адміністративно-командної економіки до ринкової, глибину і масштаби соціальних перетворень, теорії і досвід держав розвинутої ринкової економіки не можуть стати ґрунтовною основою для реформування економіки цих країн. Теоретичне обґрунтування ринкових перетворень повинно спиратися на чинники специфіки історичного розвитку і сучасності, взаємодію і суперечливість загального і особливого в економічних реформах.

Гостра проблема оперативного вирішення практичних завдань щодо створення основ ринкової економіки і недостатня теоретична розробка проблеми викликають необхідність подальшого дослідження підприємництва. При цьому особливо актуальними є теоретичні аспекти цієї проблеми, розробка цілісної концепції торговельно-промислового підприємництва.

Розгортання науково - технічної революції у 80 - 90 - х рр. ХХ ст. сприяє розширенню технологічної забезпеченості суспільних потреб і піднесення соціального статусу людини. Зв'язок товарного виробництва з ринковим попитом внаслідок постійної еволюції можливостей пропозиції та зміни споживання відбувається через торговельно-промислове спрямування розвитку підприємництва. Це - новий вияв інтеграції елементів усталених теорій з новими ідеями для маркетингового прогнозування виробництва та збуту великих фірм і координації перспективності розвитку малих фірм.

Названі вище причини, актуальність проблеми, її теоретична і практична значимість обумовили вибір теми, визначили мету і завдання даного дослідження.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації пов'язана з науковими темами кафедри економічної теорії Київського державного торговельно-економічного університету: держбюджетною науково-дослідницькою роботою "Соціальне партнерство в період трансформації економічної системи України" (розділ "Економічна природа соціального партнерства в умовах фірми") і держбюджетною науково-дослідницькою роботою "Макроекономічні аспекти виявлення "тіньової економіки" і формування механізму її обмеження в Україні та Китаї" (розділ "Суб'єкти та об'єкти "тіньової економіки") — довідка № 22/33 від 30.10.97р., КДТЕУ.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження суті, причин існування, місця і ролі торговельно-промислового підприємництва в сучасній економіці, визначення змісту його макро- і мікроекономічного потенціалу, а також розробка системи заходів щодо підтримки і регулювання фірм в умовах переходу до ринку.

Відповідно до цієї мети, у дисертаційному дослідженні вирішувались такі завдання:

- дослідити еволюцію теоретичних поглядів про підприємництво і визначити сучасне уявлення цієї категорії;
- з'ясувати сутність торговельно-промислового напрямку розвитку підприємництва, його причини і особливості в сучасних умовах ринкової економіки;
- визначити економічну природу макро- та мікроекономічного потенціалу торговельно-промислового підприємництва;
- проаналізувати та узагальнити досвід діяльності фірм економічно розвинутих країн для вироблення рекомендацій щодо вдосконалення функціонування торговельно-промислового підприємництва в Україні;
- показати взаємодію моделей ділової організації фірми та їх підприємницької поведінки;
- обґрунтувати економічну доцільність і можливість створення фірм підприємницького типу в економіці України;
- визначити необхідність і шляхи створення системи підтримки і регулювання підприємництва в Україні.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, пов'язаних з формуванням торговельно-промислового напрямку розвитку підприємництва.

Об'єктом дослідження є торговельно-промислова фірма підприємницького типу, як основний мікросуб'єкт і її зв'язки в ринковій економіці.

Теоретичну і методологічну основу дослідження становлять роботи класиків економічної теорії та маркетингу і менеджменту, які відображають еволюцію світової економічної думки стосовно проблеми підприємництва.

У процесі дослідження автор спирався на наукові праці Дж. Гелбрейга, Дж. Кейнса, Б. Кларка, К. Маркса, А.Маршалла, Д. Мілля та інших. Використана філософська література - роботи Р. Абдеєва, В. Зомбарта, М. Хайдеггера, А. Уайтхеда. Базою дослідження стали роботи сучасних зарубіжних економістів - Р. Анкоффа, М. Блауга, Б. Карлофа, Р. Карсона, Я. Корнаї, Ф.Котлера, Р. Коуза, М.Портгера, Ф. Роджерса, П. Самуельсона, Б. Селігмена, Р. Фостера, І.Шумпетера, Д.Хаймана, Ф.Хайєка, А.Хоскінга. Початковим матеріалом стали роботи економістів з проблем підприємництва - В.Рубе, Г. Чернікова, В. Шемятенкова, В. Яковлєва та інших. Особливе місце займають роботи сучасних економістів - О. Гаврилишина, Я. Омеляновича, С. Симов'яна, А. Філіпенка та інших.

Інформаційною базою дисертації стали закони і постанови Верховної Ради і Кабінету Міністрів України, що стосуються підприємницької діяльності, офіційні дані Міністерства статистики, статистичні та фактичні матеріали, опубліковані в науковій літературі, економічних часописах.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що автор розглядає новітню модифікацію теорії підприємництва у її застосуванні до вирішення проблем перехідної економіки. Головні елементи наукової новизни дисертації віднайшли своє відображення у наступному:

- узагальнено і систематизовано історичний досвід розробки категорії підприємництва; зроблено висновок про необхідність розмежування у змісті підприємницької діяльності двох сторін: новаторства та доцільної реалізації економічної свободи, кожна з яких проявляється у більш конкретних ознаках підприємництва;

- обґрунтовано уявлення про торговельно-промислове підприємство як особливий стиль економічної поведінки господарюючих суб'єктів, зумовлений:

- існуванням циклу «ідея - розробка - масове виробництво, реалізація, споживання»;

- обмеженістю ресурсів і необхідністю міжгалузевої взаємодії;

- прискоренням соціально-економічних змін у суспільстві і спробою здійснювати стратегію «управління змінами»;

- розкрито зміст макроекономічного потенціалу підприємництва торговельно-промислового спрямування, який проявляється у:

- сприянні встановленню рівноваги сукупного попиту та сукупної пропозиції;

- вдосконаленні структури товарообороту;

- збільшенні керованості економіки та зменшення непередбачуваності ринкових процесів;

- визначена сутність мікропотенціалу торговельно-промислової діяльності, який зводиться до:

- забезпечення відповідності попиту і пропозиції на індивідуальному ринку;

- сприяння завоюванню власної ніші на індивідуальному ринку і раціоналізації інвестиційної діяльності;

- запропоновано наукову інтерпретацію природи торговельно-промислової фірми специфічного утворення, що забезпечує:

- залучення та використання капіталу в межах циклу: «ідея - виробництво - реалізація», у такий спосіб, що сукупний дохід цього утворення є більшим, ніж сума доходів, отриманих власниками капіталу за межами заданого циклу;

- поєднання сучасних і майбутніх ринків збуту;

- орієнтацію діяльності на певні потреби, при тому, що технології, особливості продукції тощо перетворюються на засоби задоволення основної мети діяльності;

- рекомендована низка заходів реалізації потенціалу підприємництва в умовах ринкової трансформації економіки України, серед яких:

- використання малих підприємств, здебільшого зайнятих в сфері реалізації, в якості сателітів великих підприємств - виробників;

- об'єднання українських виробників високотехнологічної продукції з іноземними збутовими організаціями;

- створення умов (податкове та антимонопольне законодавство, кредитування) для підприємств, зайнятих розбудовою торгової інфраструктури на території України та за кордоном.

Практичне значення отриманих результатів. Практична значимість дисертаційного дослідження полягає у тому, що його результати, висновки та конкретні пропозиції можуть бути використані органами державної влади та підприємницькими структурами при регулюванні попиту і пропозиції на внутрішніх ринках. Їх реалізація дозволяє більш обґрунтовано визначати концептуальні підходи щодо формування економічної системи ринкового типу.

Деякі положення дисертації можуть використовуватися в процесі викладання курсу економічної теорії для підготовки науково-методичних матеріалів по проведенню спецсемінірів, а також під час проведення консультативної роботи.

Пропозиції та рекомендації автора застосовані під час виконання теми № 346/33 "Формування ринкової інфраструктури України: суб'єкти та конкурентне середовище" (розділ "Визначення можливих напрямків та форм державного впливу на суб'єкти ринку") і теми № 351/33 "Фінансово-економічний механізм впровадження страхової медицини в Україні" (розділ "Маркетингова стратегія ринку медичних послуг") – довідка № 07/33 від 21.04.97р., КДТЕУ.

Окремі пропозиції та рекомендації впроваджені в практичній діяльності багатопрофільних фірм "Макон" (довідка № 37 від 15.05.97р.), "Мидас" (довідка № 19 від 20.05.97р.) і комерційної асоціації "Єдинство" (довідка № 14/к від 15.05.97р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертантом разом з співавторами опубліковано 18 робіт.

У публікації [1] автором розкрито потенційні можливості підприємницьких фірм.

У публікації [2] автором визначено вимоги до організаційної структури відділу маркетингу торговельно-промислової фірми.

У публікації [3] автором проаналізована маркетингова орієнтація торгових фірм.

У публікації [4] автором розкрито основні елементи маркетингової діяльності.

У публікації [5] автором визначено проблеми прискорення обороту капіталу в умовах ринкової трансформації економіки України.

У публікації [6] автором проаналізовано проблеми інтенсифікації і товарно-торгового обміну в перехідній економіці України.

У публікації [8] автором розкрито схеми дій різних типів менеджерів за їх можливостями.

У публікації [9] автором обґрунтована роль товарного асортименту у формуванні стратегії торгової фірми.

У публікації [10] автором дано теоретичне розуміння моделі організаційної структури торгової фірми в умовах приватизації.

У публікації [11] автором визначено напрями сприяння розвитку малого підприємництва.

У публікації [12] автором дано визначення основних рис демократичності сучасного товарного ринку.

У публікації [13] автором запропоновано пропозиції щодо організації державного регулювання підприємництва в торгівлі.

У публікації [14] автором внесено пропозиції щодо покращення інвестиційного клімату у слабкорозвинених регіонах.

У публікації [15] автором запропоновано характеристика моделі фірми підприємницького типу.

У публікації [16] автором конкретизовано основні принципи мобільності організаційних структур фірм підприємницького типу.

У публікації [17] автором розглянуто фактори, що сприяють становленню малого підприємництва.

У публікації [18] автором проведено дослідження ролі макрофірм підприємницького типу в стабілізації економіки України.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідались і обговорювались на наукових конференціях: "Україна — Європейський союз: проблеми зовнішньоекономічної діяльності та перспективи співробітництва" (м.Київ, 1995 р.), "Українознавство і гуманізація освіти" (м.Дніпропетровськ, 1993 р.), "Методологія і зміст гуманітарної освіти: сучасний стан і перспективи розвитку" (м.Херсон, 1993 р.), "Методичні проблеми підготовки фахівців для ринкової економіки за нових умов роботи ВНЗ України" (м.Київ, 1994 р.), а також на науково-методичних конференціях професорсько-викладацького складу і аспірантів КДТЕУ (1994-1997 рр.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 18 праць загальним обсягом 8,7 друк. арк.

Обсяг і структура. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, виводів, викладених на 178 м. д. а., списку літератури із 204 найменувань, містить 1 додаток, 4 таблиці, 8 рисунків.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

На захист виносяться такі основні положення:

По-перше, поглиблено уявлення про підприємництво. У процесі дослідження економічної природи підприємництва встановлено, що ще не склалися чіткі і однозначні уявлення про нього. Часто підприємництво ототожнюється лише з організацією і веденням власної справи з метою

одержання прибутку, без акцентування уваги на його торгово-пошуковому аспекті.

Цьому аспекту властиві, що є особливо важливим, — нововведення та інновації. Взаємозв'язок та взаємодія нововведень та інновацій зумовлюють створення нових ніш на товарних ринках, активізацію попиту споживачів. Творчо-пошукова спрямованість підприємництва зумовлює безперервне удосконалення комбінування факторів виробництва та реалізації, призводить до створення нових та трансформації існуючих організаційних структур.

Підприємництво як економічний феномен функціонує при наявності двох взаємозв'язаних обставин: по-перше, - нововведення і інновації, по-друге, - економічна свобода прийняття рішень з пошуку сфери економічної активності, методів її здійснення, використання продукту і доходу від підприємницької діяльності.

Дослідження торговельно-промислового підприємництва в ринковій економічній системі як економічної категорії вимагає перш за все з'ясування його сутності. Вона являє собою динамічну інтеграцію промислового виробництва і реалізації товару. Це зумовлено тим, що кожні 8-10 останніх років кількість різновидів виробленої продукції подвоювалася. При цьому на кожні 100 успішно реалізованих нововведень 75 з'являлися у відповідь на запити споживачів.

Інтеграцію процесів виробництва і реалізації значною мірою зумовлюють зрослі вимоги до якості товарів, зокрема у площині новизни, рідкості, елегантності, вишуканості тощо. Подібні якісні ознаки стають основними мотивами покупок. Людина-покупець із пасивного об'єкта впливу стандартного масового виробництва трансформується в суб'єкта формування соціального заказу виробництву.

Динамічність інтеграції виробництва і реалізації зумовлюється об'єктивною необхідністю прискорення здійснення циклу «ідея — розробка — масове виробництво — реалізація продукції», яке передбачає кооперацію і диверсифікацію науки, виробництва, збуту тощо.

Динамічність інтеграції виробництва і реалізації породжується також необхідністю оперативного опанування нових, виникаючих товарних ніш на ринку. До цього ж спонукає конкурентна змагальність на ринку товарів, яка стає особливо гострою з переходом в економіці від ринку виробника до ринку споживача.

Підприємництво є багатоаспектним в залежності від конкретних умов різних країн. Особливих успіхів воно досягло в сучасних умовах в Японії, ФНР, Швеції, ряді країн Південно-Східної Азії, досягнення яких одержало назви «економічних чудес».

В дисертаційному дослідженні визначається, що макропотенціалом торговельно-промислового підприємництва є його спроможність забезпечувати рівновагу сукупного попиту і сукупної пропозиції. Трансформація передбачуваного попиту в реальність пропозиції відбувається через систему управлінських методів та важелів, за схемою «маркетинг — ідея — її реалізація - споживання». Це пояснюється тим, що підприємництво такого типу постійно змінює дії щодо пропозиції внаслідок нових можливостей попиту, які відкриваються.

Торговельно-промисловий напрямок підприємництва своїм макропотенціалом орієнтує виробничо-технологічну систему економіки. Така орієнтація дає змогу прогнозувати причино-наслідкові зрушення попиту і в певних межах уникати перевиробництва товарів. Її реалізація відбувається через використання можливостей виробництва та реалізації за такими напрямками:

Перший - визначення провідного профілю орієнтації і розвитку підприємництва, що забезпечує оптимізацію структури товарообороту і стабільність ринку. Джерелами та складовими частинами погодженості процесу « виробництво - розподіл - споживання» тут є технології виробництва, організація збутової діяльності, комп'ютерної обробки даних тощо. Макропотенціал підприємництва повною мірою може бути реалізований за умов, коли розвиток виробництва безпосередньо погоджується з динамікою і характером попиту.

Другий — створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки швидкому оновленню продукції і технологій з урахуванням змін ринкових позицій конкуруючих сторін. До цього напрямку належить також розвиток інфраструктури за рахунок бюджетних коштів, надання допомоги головним галузям економіки та окремим підприємницьким структурам, політика сприяння регіональному розвитку і зовнішній торгівлі.

Третій - сприяння розвитку організаційних форм відносин (усереднені торговельно-промислових структур і між ними), які сприяють підвищенню ефективності виробництва та скороченню часу реалізації. Організаційні форми та відносини виконують в економіці в цілому і в її окремих сферах різноманітні функції, як конкуруючі між собою, так і доповнюючі одне одного. При цьому успіх кожної фірми значною мірою залежить від того, наскільки вдало вона пристосовується до свого оточення.

Вплив торговельно-промислового підприємництва на мобільність рівноваги попиту і пропозиції на сьогодні за багатьма елементами співпадає з аналогічними діями і на попередніх етапах розвитку економіки. Однак, як за внутрішнім змістом цих елементів, так і за їх структурою і послідовністю вона має

в багатьох аспектах унікальний характер. За сучасних умов до основних особливостей змін і координації макропотенціалом можливостей впливати на характер попиту і цілеспрямовано формувати пропозицію можна віднести такі:

Перш за все, зменшення питомої ваги держаного сектора. Внаслідок денационалізації в більшості визначальних сферах економіки, роздержавлення, приватизації державний сектор позбавляється директивно-командної функції і практично превалюючої значущості. Відповідно до цього, держава повинна бути лише спрямовуючою і орієнтуючою силою економіки, а не керуючою і рушійною силою її функціонування.

Поряд з цим важливою особливістю є поширення і розвиток углиб державного економічного програмування. Воно містить в собі розробку довгострокових прогнозів, середньострокових планів економічного розвитку країни, річних держбюджетів. При цьому план є індикативним. Він не має директивного характеру і визначає тільки рекомендації щодо найбільш стратегічно виправданих напрямків руху економіки.

Не менш важливою особливістю впливу на характер попиту і формування пропозиції є широка різноманітність важелів фінансового і адміністративного впливу на спрямування розвитку економіки в найбільш стратегічно виправданих напрямках. Найбільш дієвими є застосування індивідуального оподаткування з метою спрямування розвитку перспективних виробництв, а також фінансова підтримка дрібного та середнього підприємництва.

Прискорюючи процес удосконалення виробництва і реалізації макропотенціал підприємництва переводить економіку до нового якісного виміру і тим самим порушує рівновагу, яка склалася. Макропотенціал підприємництва відповідно до Шумпетерівської формули «утворюючого руйнування» виконує функцію «порушника спокою».

Умови реалізації макропотенціалу торговельно-промислового підприємництва становлять особливу систему пошуку оптимальних напрямків досягнення рівноваги сукупного попиту і сукупної пропозиції. Ця система містить у собі перш за все орієнтацію виробника на зміни потреб споживачів протягом усього життєвого циклу товару. Вона містить у собі технічну, технологічну підсистему та підсистему організації виробництва і реалізації, підсистему спільної праці та економічну підсистему.

Важливим елементом технологічної підсистеми є контроль за якістю всіх технологічних процесів, вироблюваного продукту в цілому та своєчасністю постачання товарів на ринок збуту. Підсистема організації виробництва покликана забезпечувати здійснення промислових і торгових операцій за

допомогою найбільш прогресивних методів із найменшими витратами. Підсистема спільної праці становить її наукову організацію.

Економічна підсистема становить єдність економічних та виробничо-господарських зв'язків в усіх виробничих і торгових процесах. Вона вирівнює потужності, пов'язані з виробництвом і реалізацією товарів, забезпечує модернізацію обладнання тощо. У цілому ця система покликана забезпечувати раціональне використання всього виробничо-реалізаційного процесу та підвищення його ефективності.

Ділова практика через різноманітні зміни життєвого циклу товару детермінує формування макропотенціалу підприємництва. Його елементи поступово набувають більшої динамічності, охоплюючи нові проблеми взаємовідносин між виробниками і споживачами у міру їх виникнення. У зв'язку з цим конкретні методи і форми розробки, прийняття і реалізації рішень не можуть бути одноманітними.

Розвиток елементів макропотенціалу відбувається шляхом доповнення, а потім заміщення старого новим без розриву умов економічної стабільності. Окремі системоутворюючі події можуть виступати як індикатори спрямованості руху змін на розширення перспективи виробництва і реалізації. Таким чином, відбувається обґрунтування принципів вибору шляхів найкращого використання постійно обмежених ресурсів.

Основу змін життєвого циклу товару становить та чи інша гіпотеза, яка висувається для обґрунтування взаємозв'язку загальних і особливих процесів виробництва і реалізації. Урізноманітнення промислового виробництва і розширення товарної реалізації прискорюють мобільність перетворення перспективних ідей в інновації.

Макропотенціал торговельно-промислового підприємництва необхідно розглядати як засіб встановлення рівноваги попиту і пропозиції по окремому товару. Така відповідність попиту і пропозиції забезпечує сталість задоволення потреб споживачів.

Забезпечення рівноваги попиту і пропозиції по конкретному товару передбачає необхідність створення відповідної ринкової ніші. Останнє дозволяє збут відповідної продукції, що дає компанії найбільші економічні переваги над конкурентом. Саме цьому фірма «Дженерал Моторс» спромоглася випередити компанію «Форд», протиставивши надійній, але зовні стандартній пофарбованій в єдиний чорний колір фордівській моделі «Т», свою сучасну виконану в широкій кольоровій гамі модель автомобіля.

Стратегія ринкової ніші по окремому виду товару полягає у спроможності погодити інтереси споживачів з ефективним використанням капіталу і обмежених ресурсів.

Техніко-технологічна складність виробничих процесів у створенні однотипного товарного асортименту та її подальше поглиблення призводять до

розвитку одноманітності продукції багатьох фірм-конкурентів. У зв'язку з цим у конкуруючих фірм виникають такі три типи стратегічних задач.

По-перше, — вибір сегменту ринку, в межах якого буде діяти фірма для своєї наступної діяльності.

По-друге, — ґрунтовне визначення основних факторів конкурентоспроможності, які будуть використовуватися в межах зазначеного сегменту.

По-третє, — розробка оптимальних термінів початку і завершення пропозиції на даному ринку.

Серед умов реалізації мікропотенціалу чільне місце належить формуванню ідей. Тут застосовуються метод мозкової атаки, аналіз рекламної інформації і товарів, що виробляються конкурентами, маркетингові дослідження тощо.

Сформовані ідеї підлягають попередній оцінці. Невигідні та технічно нездійсненні ідеї відхиляються.

Концепція ідеї підлягає перевірці. При цьому досліджуються найбільш прийнятні пропозиції щодо випуску нових товарів. Такі дослідження є особливою рисою маркетингових досліджень. Прогнозується можлива реакція споживачів.

Не менш важливою умовою реалізації мікропотенціалу торговельно-промислового підприємництва є комерційне планування та апробація виробу. Якщо споживач позитивно реагує на новий товар, то більш поглиблено вивчаються можливі доходи і витрати, прибуток тощо.

Після прийняття висновку про те, що реалізація нового товару принесе належний прибуток, фірма визначає основні ресурси на проведення технічних досліджень і розробок, пов'язаних з підготовкою його до серійного виробництва.

У дисертації визначається економічна природа торговельно-промислової фірми підприємницького типу. До такого типу відносяться фірми, у яких понад 50% продажів становить продукція власного виробництва. Фірма функціонує за принципом «ідея — виробництво — реалізація», використовуючи природні ресурси, працю, капітал, підприємницькі якості менеджменту та науково-технічні досягнення.

При цьому в залежності від поставлених конкретних завдань здійснюється або наступальна стратегія — розробка нових видів товарів, або оборонна щодо захисту позицій на ринку з товарів, які добре себе зарекомендували у споживачів. Цими шляхами забезпечується координація єдності виробництва і реалізації товарної маси з урахуванням запитів споживачів.

Підприємницька спрямованість торговельно-промислової фірми сприяє встановленню оптимального рівня пропозиції в умовах конкуренції та змін запитів споживачів. Відповідність пропозиції і попиту в межах фірми сприяє загальній позитивній економічній кон'юнктурі у суспільстві в цілому.

Важливим аспектом підприємницької діяльності фірми є територіальне розміщення виробництва. Головне складне виробництво концентрується в одному основному місці. Менш складні виробничі процеси розташовуються в тих регіонах, де витрати на них будуть меншими. Так, у центральних регіонах 500 американських найкрупніших фірм зайнято 75% усіх робітників промисловості. Вони утворюють кістяк економіки США. До них функціонально примикають 10-15 тис. інших допоміжних компаній в інших регіонах. Протягом 80-х рр. японські фірми заснували в Західній Європі 1150 відділень і дочірніх підприємств.

Фірма підприємницького типу у розробці товарної політики, відповідності попиту і пропозиції прагне більш повно використовувати переваги певної стадії життєвого шляху виробу. Її тривалість становить у середньому до двох років для малих фірм і понад три роки для крупних.

У дисертації аналізується традиціоналістська модель ділової організації фірми. Така модель є найбільш поширеною. Вона є характерною для фірм, які здійснюють головним чином масове виробництво і реалізацію стандартної продукції широкого вжитку. У таких фірмах головну увагу зосереджено на створенні балансу виробництва і збуту. Фірма функціонує як закрита система, її мобільність перш за все залежить від її внутрішніх факторів. Цілі та завдання фірми такого типу є заданими і досить стабільними протягом тривалого часу. Її виробничі підрозділи та збутові структури в основному є стабільні. Подібні фірми працюють здебільшого в основному в умовах простих завдань, які повторюються, при стабільних структурі попиту і умовах конкуренції та при застосуванні технологій, розрахованих на тривале використання. Такі фірми очолюються менеджерами-технократами. Вони є професійними адміністраторами і відповідають за виробництво продукції відповідно до поточних потреб.

Менеджер-технократ має своїм головним завданням зменшення витрат виробництва та максимізацію віддачі наявних ресурсів. Схема його дій: оцінка наявних ресурсів, вивчення можливостей досягнення цілі, визначення доцільності економічного ризику.

Особливу увагу в роботі приділено інноваційній моделі ділової організації фірми. Вона є відкритою системою, передумови успіху якої знаходяться в економічному просторі головним чином за її межами. Її успіх зумовлюється тим, наскільки вдало вона знаходить своє місце у зовнішньому економічному середовищі і пристосовує до нього свою товарну продукцію.

У торговельно-промисловому підприємстві інноваційна фірма перебуває у процесі безперервного пошуку факторів успіху дій її підрозділів виробництва і збуту. Її межі з навколишнім середовищем товарного ринку є прозорі, а способи і методи організації свого функціонування спрямовані на динамічне забезпечення перспективних потреб. Тут мають місце швидкі переходи на виробництво нових товарів із принципово новими властивостями і навіть сферами використання.

У фірмах інноваційної моделі функціонує типаж менеджера-дженераліста з маркетинговою орієнтацією виробництва. Для нього маневр у розподілі товарів та організації їх збуту відіграє більш важливу роль, ніж пунктуальність у витрачанні ресурсів. У цьому аспекті схема дій менеджера-дженераліста така: формулювання цілі; вивчення зовнішнього середовища в пошуках альтернативних можливостей; оцінка своїх ресурсів і співвідношення їх із знайденими можливостями; пошук у зовнішньому середовищі додаткових джерел; діяльність у відповідності з найбільш вигідною альтернативою із залученням як власних, так і зовнішніх ресурсів.

Різноманітність підходів до вирішення проблем у потенційно перспективних галузях потребує менеджера-підприємця, який спроможний бачити перспективу.

Активізація ділової ініціативи підприємницьких фірм в умовах ринкової трансформації стає однією з центральних проблем у системі заходів з подолання кризи в економіці України. Тут питома вага товарів народного споживання повинна зрости приблизно до 70%, тоді як внутрішній ринок цих товарів на 90% заповнений товарами іноземного виробництва.

Це завдання не може бути виконано лише дрібними фірмами. За умов економічного спаду, вони є надто нестійкими порівняно з великими і має місце їх масове банкрутство. Крім того такі фірми є непридатними для технологічно складних виробництв.

Малі підприємства можуть бути лише допоміжним компонентом у функціонуванні крупних. Вибір напрямків розвитку і обґрунтування профілю малої економіки зумовлюється насамперед наявною мережею великих фірм. Проте до недавнього часу крупні фірми не були в центрі уваги економістів-теоретиків України. Тоді, як свідчить світовий досвід, саме крупні фірми становлять собою головний інструментарій регулювання ринкової рівноваги в економіці. Цикл «маркетинг — ідея — виробництво — реалізація» фірми даного типу завжди базується на безперервній інформованості про стан попиту та кон'юктуру ринку. Останнє безперервно досліджується спеціальними розділами крупних фірм.

Висновки

Висновки відображають основні результати з проблеми дослідження. Суть їх полягає у наступному:

- еволюція поглядів на підприємництво дає можливість простежити зміни його характеру і спрямованості у конкретних історичних умовах, зокрема умови перетворення його на торговельно-промислове;
- торговельно-промислова діяльність підприємницького типу — це динамічна інтеграція промислового виробництва і реалізації товару. Встановлення такої єдності надає підприємництву спроможність точніше виявляти перспективи розвитку ситуації в незаповнених «нішах» ринку;
- підприємництво торговельно-промислового типу забезпечує більш повну рівновагу попиту і пропозиції, трансформацію попиту в реальність пропозиції через макро- і мікропотенціал підприємництва;
- підприємницький аспект діяльності торговельно-промислової фірми зумовлюється постійним пристосуванням її до динаміки економічних потреб і вимог споживачів;
- розвиток ділової організації фірми полягає в переході від традиціоналістської до інноваційної моделі її науково-виробничо-збутового комплексу;
- практичне використання розроблених у дисертації положень і рекомендацій може допомогти у найближчій і дещо віддаленій перспективі стабілізації економіки України і прискоренні вирішення проблеми задоволення основних потреб населення у товарах необхідного асортименту і якості.

Основні положення дисертації викладено у працях:

1. Марчук Н.В., Свиридов С.М. Фирма предпринимательского типа и менеджер // Организация и регулирование экономики: Сб. науч. трудов. — К: НИЭИ Минэкономики Украины, 1993. — С. 65-70.
2. Марчук Н.В., Свиридов С.М. Фирменная торговля промышленности при переходе к рынку // Организация и регулирование экономики: Сб. науч. трудов. — К: НИЭИ Минэкономики Украины, 1993. — С. 71-75.

3. Марчук Н.В., Свиридов С.М. Развитие торговой фирмы и товарного ассортимента //Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. — К: НДЕІ Мінекономіки України, 1995. — С. 77-84.
4. Логвиненко В.К., Колчигін О.П., Свіридов С.М. Маркетинг як фактор стійкого функціонування фірми в ринковій економіці. — К.: КТЕІ, 1993. — С. 7-11.
5. Базилевич В.Д., Колчигін О.П., Свіридов С.М. Сутність, структура і оборот капіталу. — К.: КДТЕУ, 1995. — С. 31-32.
6. Базилевич В.Д., Колчигін О.П., Свіридов С.М. Суспільне виробництво, його фактори та результати. — К.: КДТЕУ, 1995. — С. 12-16.
7. Торгово-промислове підприємництво у ринковій економічній системі: Методичні рекомендації. — К.: КДТЕУ, 1997. — с. 17.
8. Колчигін О.П., Свиридов С.М. Опыт менеджмента в США //Менеджмент: стратегия и тактика управления торговлей: Сб. науч. трудов. — К.: КТЭИ, 1993. — С. 22-30.
9. Колчигін О.П., Свіридов С.М. Товарний асортимент у світлі проблем маркетингу //Підвищення якості і вдосконалення асортименту товарів народного споживання: Зб. наук. праць. — К.: КТЕІ, 1994. — С. 21-24.
10. Колчигін О.П., Свіридов С.М. Розвиток торгової фірми в умовах приватизації //Торгівля в умовах приватизації: Зб. наук. праць. — К.: КТЕІ, 1994. — С. 33-35.
11. Колчигін О.П., Свіридов С.М. Тенденції та проблеми розвитку малого підприємництва //Підприємництво у торгівлі: Зб. наук. праць. — К.: КДТЕУ, 1995. — С. 122-123.
12. Колчигін О.П., Свіридов С.М. Широка демократичність ринку — об'єкт особливого акцентування гуманітарної підготовки економічних кадрів //Ринок і проблеми гуманітарної підготовки економічних кадрів у вищій школі: Тези доповідей республіканської науково-методичної конференції. — К.: НМКВВ, 1992. — С. 88-89.
13. Квицинская Н.В., Свиридов С.М. Государственное регулирование предпринимательства в торговле //Государственное регулирование экономики при переходе к рынку: опыт, проблемы, механизмы: Тезисы докладов VII городской научно-практической конференции молодых ученых и специалистов. — К.: Укр НИИ НТИ, 1992. — С. 30-31.
14. Маньковская Т.И., Квицинская Н.В., Свиридов С.М. К вопросу о формировании оптимальных условий инвестирования СЭЗ //Механизмы управления в свободных экономических зонах: Тезисы международной научно-практической конференции. — Черновцы: ЧГУ, 1993. — С. 53-55.
15. Колчигін О.П., Свіридов С.М. Модель фірми економіки підприємництва //Українознавство і гуманізація освіти: Тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції. — Дніпропетровськ: ДДУ, 1993. — С. 54-55.

16. Колчигін О.П., Свіридов С.М. До питання про вдосконалення мікроекономічних управлінських структур //Методологія і зміст гуманітарної освіти: сучасний етап і перспективи розвитку: Тези доповідей та виступів всеукраїнської науково-теоретичної конференції. — Херсон: КП, 1993. — С. 54-55.

17. Логвиненко В.К., Лазня І.В., Свіридов С.М. Мале підприємництво: проблеми становлення та визначення //Методичні проблеми підготовки фахівців для ринкової економіки за нових умов роботи ВНЗ України: Тези доповідей республіканської науково-методичної конференції торговельних і комерційних вузів. — К.: КТЕІ, 1994. — С. 209-210.

18. Колчигін О.П., Свіридов С.М. Розвиток макрофірм підприємницького типу — передумова стабілізації економіки України //Україна — Європейський союз: проблеми зовнішньоекономічної діяльності та перспективи співробітництва: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. — К.: КДТЕУ, 1995. — С. 122-123

АНОТАЦІЇ

Свіридов С.М. Торговельно-промислове підприємство в ринковій економічній системі. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.01.01— економічна теорія. — Київський державний торговельно-економічний університет, Київ, 1997.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню формування торговельно-промислового напрямку у розвитку підприємництва в ринковій економічній системі. Дано наукову інтерпретацію підприємницького аспекта діяльності торгово-промислової фірми, моделей її ділової організації. Розглянуто функціонування фірм в умовах ринкової трансформації економіки України.

Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відображення в робочих програмах курсу «Основи економічної теорії», «Макроекономіки», «Мікроекономіки» та впровадженні у практичну діяльність деяких підприємницьких структур.

Ключові слова: підприємництво, ринок, виробництво, реалізація, торгівля, товар, фірма, менеджер, попит, пропозиція.

Свиридов С.М. Торгово-промышленное предпринимательство в рыночной экономической системе. — Рукопись.

Дисертація на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01 — экономическая теория. — Киевский государственный торгово-экономический университет, Киев, 1997.

Диссертация посвящена комплексному исследованию формирования торгово-промышленного направления в развитии предпринимательства в рыночной экономической системе. Дана научная интерпретация предпринимательского аспекта деятельности торгово-промышленной фирмы, моделей ее деловой организации. Рассмотрено функционирование фирм в условиях рыночной трансформации экономики Украины.

Основные положения диссертационного исследования нашли свое отображение в рабочих программах курса «Основы экономической теории», «Макроэкономики», «Микроэкономики» и внедрены в практическую деятельность некоторых предпринимательских структур.

Ключевые слова: предпринимательство, рынок, производство, реализация, торговля, товар, фирма, менеджер, спрос, предложение.

Sviridov, S.M. Treading and industrial entrepreneurship in a market economy. - Manuskript.

Dissertation for the academic degree of the Candidat of Economic Sciences, specialisation 08.01.01. — Economic Theory. Kyiv State University for Trade and Economics, Kyiv, 1997.

The dissertation is devoted to the complex research of the formation of the traditional industrial directions in the development of entrepreneurship in a market economic system.

It provides a scientific interpretation of the entrepreneurial aspect in the activity of its business organisation.

It reviews the way in which companies function under the conditions of a market transformation faced by the economy of Ukraine.

The main theses of dissertation research is reflected in the «Fundamentals of Economic Theory», «Macroeconomics» and «Microeconomics» study-programmes and inculcated to the practice activity of business enterprises.

Key words: production, realization, trade, market, goods, firm, manager, entrepreneurship, supply, demand.

СВІРІДОВ СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

**ТОРГОВЕЛЬНО-ПРОМИСЛОВЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В
РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ**

Дисертація, подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук спеціальності «Економіка підприємств» Київського національного університету імені Шевченка.

Київ, 1997

Дисertation for the academic degree of the Candidate of Economic Sciences, specialization 08.01.01 — Economic Theory, Kyiv State University for Trade and Economics, K., 1997.

The dissertation is devoted to the complex research of the function of the national industrial districts in the development of entrepreneurship in a market economic system.

It provides a scientific justification of the entrepreneurial aspect in the activity of the business enterprise.

It reveals the way in which companies function under the conditions of a market transition faced by the economy of Ukraine.

The main results of dissertation research reflected in the following: the Economic Theory, microeconomics and macroeconomics study problems and included to the practice activity of business enterprises.

Key words: production legislation, the market, goods, the transition.

Ключові слова: законодавство, ринок, товари, перехід.

Ключові слова: підприємництво, ринок, виробництво, результати, торгівля, товар, форма, метод, одини, пропозиція.

Підл. до друку 14.11.97. Формат 60x84/16. Папір друк.
 Офс. друк. Ум. друк. арк. 1,05. Ум. фарбо-відб.-1,12.
 Обл.-вид. арк. 1,00. Тираж 100 пр. Зам. № 571.

РВВ КДТЕУ Дільниця оперативного друку
 253156, Київ-156, вул. Кіото, 19.

4 35892

AB 38907

AB 38907